

AL V-LEA CONGRES INTERNAȚIONAL DE EPIGRAFIE GREACĂ ȘI LATINĂ (Cambridge, 1967)

DE

D. M. PIPPIDI

Primul congres internațional de epigrafie greacă și latină s-a ținut la Amsterdam, în 1938. După lunga cezură a războiului, firul rupt al relațiilor dintre cercetători s-a reînnoțat în 1952, la Paris, unde, sub impulsul viguros și lucid al lui Louis Robert, epigrafiștii din lumea întreagă și-au strâns din nou mâinile și au pornit la treabă, hotărâți să câștige anii pierduți și să ducă mai departe lucrările de interes comun ce așteptau să fie reluate. Sub acest raport, ca și din alte puncte de vedere, Congresul al II-lea a însemnat un moment hotărîtor în organizarea pe plan internațional a publicațiilor de inscripții, ba chiar și în materia delicată a legăturilor dintre epigrafie și celelalte discipline istorice privind antichitatea. Cuvîntarea de deschidere a lui Louis Robert conține, mai ales în această din urmă privință, interesante luări de poziție, și ea va rămîne pentru totdeauna o contribuție prețioasă la definirea epigrafiei ca știință și la precizarea locului ei în ansamblul așa-numitei *Allertumswissenschaft*.

Dar întîlnirea de la Paris a făcut epocă și în altă privință. Spre deosebire de congresul precedent și de cele ce aveau să-i urmeze, Congresul al II-lea a fost un congres *orientat*, în sensul că dezbaterile au fost din capul locului concentrate asupra unei unice preocupări. Alegînd ca temă a discuțiilor situația studiilor de epigrafie în lume, Louis Robert înțelegea să contribuie la întocmirea unui bilanț sincer al realizărilor și proiectelor, al succeselor și al rămînelor în urmă, cu scopul de a pune în lumină țelurile și de a fixa, în funcție de ele, o ordine prioritară a întreprinderilor. Toemai de aceea *Actele* congresului, cuprinzînd rapoarte amănunțite asupra stadiului de pregătire a diferitelor *corpora*, generale sau regionale, începînd cu cele două mai mari ale Academiei din Berlin, precum și date bibliografice precise asupra publicațiilor de oarecare interes, individuale sau colective, constituie un instrument de lucru prețios pentru epigrafiști, așa cum în dezvoltarea studiilor de epigrafie congresul a constituit o piatră de hotar.

De-acî înainte, cu prilejul întîlnirilor de la Roma (1957) și Viena (1962), s-a revenit la sistemul dezbaterilor libere, altfel spus la deprinderea de a lăsa pe fiecare să-și întrețină colegii despre indiferent ce, în limite de timp care — din pricina marelui număr de participanți — au trebuit treptat reduse, de fiecare dată în paguba discuțiilor. Din respect pentru tradiție, s-a continuat să se programeze un număr de referate privind proiecte de lucrări sau rapoarte asupra unor întreprinderi în curs de realizare: dar partea cu mult cea mai mare a timpului a fost de fiecare dată rezervată comunicărilor individuale, pe cît de variate ca teme, pe atît de inegale ca însemnătate. De unde, pentru participanții la ședințe, o inevitabilă impresie de dispersiune (cînd nu de

oboseală), abia compensată de discuțiile însuflețite legate în pauze între congresiștii cu aceleași preocupări.

Congresul al V-lea, întrunit la Cambridge între 18—23 septembrie 1967, nu s-a deosebit de cele precedente decât prin cadrul excepțional în care s-a ținut și prin împrejurarea demnă de semnalat că — mulțumită condițiilor de cazare a oaspeților (în colegii!) și a posibilității pentru aceștia de a-și lua mesele în comun — contactele între participanți au fost mai directe și mai prelungite decât în oricare din reuniunile organizate în metropolele a căror întindere face anevoioasă pînă și participarea regulată la ședințe. Din pricina marelui număr de vorbitori înscriși, lucrările au trebuit să se desfășoare în două secțiuni paralele — epigrafie greacă și latină —, ceea ce, din capul locului, reducea la jumătate posibilitatea de a urmări comunicările programate.

Sub raportul cuprinsului, acestea au fost cit se poate de variate, îmbrățișînd, se poate spune, întreg domeniul preocupărilor epigrafice — din epoca arhaică pînă în pragul epocii bizantine —, fără a exclude problemele de metodă, nici referatele despre stadiul de pregătire a anumitor lucrări. Multiplicate prin grija organizatorilor, acestea din urmă s-au distribuit congresiștilor fără a mai fi citite în ședință, cu dublul avantaj de a economisi timpul și de a pune la dispoziția interesaiilor o documentare prețioasă. E cazul raportului lui Attilio Degrassi despre activitatea epigrafică în Italia în ultimii cinci ani, e de asemeni cazul mănunchiului de rapoarte prezentate de Günther Klaffenbach pentru IG, de Hans Krummrey pentru CIL și de Leiva Petersen pentru *Prosopographia Imperii Romani*. În aceleași condiții și în cadrul acelorași preocupări, s-au supus congresiștilor planurile mai multor lucrări viitoare, din numărul cărora rețin ca deosebit de interesant proiectul unui *corpus* al inscripțiilor de pe vasele atice (circa 10.000, risipite în toată lumea), pregătît pînă în cele mai mici amănunte de Henry Immerwahr, de la Universitatea North Carolina.

Pentru înlesnirea ascultărilor, comunicările de tip obișnuit au fost și ele grupate pe epoci sau pe arii geografice, în ședințe care în unele zile începeau la 8,45 dimineața și — cu fireștile întreruperi — continuau pînă la 10,30 seara. Cum era de așteptat, prima zi a programului a fost închinată inscripțiilor atice. Alte ședințe speciale au grupat comunicări despre documente din Pelopones, din Creta, din Roma sau din cutare provincie romană: Africa, Asia, Dacia, Panonia, Dalmatia, Moesia. Pînă și inscripțiile funerare și-au avut ședința lor specială și, tot așa, inscripțiile metrice ori militare. A le menționa pe toate ar fi cu neputință, în cadrul acestei scurte dări de seamă și, tot așa, a încerca o eventuală clasificare, în funcție de valoarea documentării sau de măiestria interpretării. Ca în orice reuniune similară, o oarecare inegalitate între contribuțiile prezentate era inevitabilă: dacă puține s-au ridicat peste nivelul mijlociu, rare au fost și cele despre care s-ar putea spune că n-au izbutit să trezească interesul. Pentru cititorii Studiilor clasice mi se pare mai util să rețin o seamă de știri despre pregătirea celor două mari corpora: *Inscriptiones Graecae* și *Corpus Inscriptionum Latinarum*, la care voi adăuga și unele informații cu privire la *Prosopographia Imperii Romani* și la *Corpus Inscriptionum Etruscarum*.

Din IG, ni se anunță apropiata apariție a fascicului IX 1^a (Locria occidentală), îngrijit de Günther Klaffenbach, precum și primul fascicul din volumul X (Thessalonike), îngrijit de Charles Edson. În lucru se mai găsesc ediția a treia a volumului I din *Inscriptiones Atticae* (editori: un întreg grup de epigrafiști condus de D. M. Lewis și Lilian Jeffery), pe lângă inscripțiile din Chios și Samos (XII 6), editate de G. W. Forrest și Günther Dunst. Tot așa, o nouă ediție a inscripțiilor tesalice (IX 2^a) pregătită de Yves Béquignon, și al doilea fascicul al inscripțiilor macedonene, încredințat lui J. M. R. Cormack.

Din CIL, a apărut în 1963 un fascicul nou din vol. IV (3,3), îngrijit de Matteo Della Corte, și, în 1965, prin osteneala lui Attilio Degrassi, albumul intitulat: *Inscriptiones Latinae Liberae Rei publicae — Imagines*. În curs de înaintată pregătire se găsesc o seamă de alte fascicule, precum urmează: CIL I² 2,4 (editor A. Degrassi); II 2 (prin grija Consiliului Superior al Cercetării științifice din Madrid); III^a pars 3—7 (cu colaborarea academiilor din Sofia, București, Belgrad,

Budapesta, Praga și Viena); IV 3,4 (Matteo Della Corte și Pio Ciprotti); VI 6,2 (*Cognomina* și indice de cuvinte, pregătit cu ajutorul unui calculator electronic prin grija lui E. J. Jory, de la University of Western Australia); VI 7 (Silvio Panciera și H. Solin); IX 1 (M. Torelli); XIII Suppl. (A. Deman); XIV Suppl. (H. -G. Kolbe și G. Barbieri); XVI Suppl. (H. Nesselhauf); XVII (*Miliaria*: G. Walser); XVIII (*Carmina epigraphica*: H. Krummrey, în colaborare cu B. Thomasson și J. Suolahti).

Noua ediție din *Prosopographia Imperii Romani*, începută de Stein și Groag, progresează și ea încet dar sigur: în 1966 a apărut fasciculul IV 3 (litera I), redactat de Leiva Petersen. Fasciculul V 1 (litera L) e și el pregătit pentru tipar și ar putea apărea în cursul anului 1968.

O veste nouă, importantă, e și constituirea, în 1966, pe lângă Academia din Berlin, a unei grupe chemate să reia munca de pregătire a unui *Corpus Inscriptionum Etruscarum*. Lucrările sînt încă în faza de documentare și atenția colaboratorilor se îndreaptă cu precădere asupra documentelor recent descoperite la Pyrgi.

Țara noastră a fost reprezentată la Congresul din Cambridge de o delegație formată din profesorul M. Macrea de la Universitatea din Cluj, din D. Protase, cercetător la Institutul de istorie și arheologie din același oraș, și din semnatarul acestor rînduri. Regretatul Macrea a citit o comunicare intitulată *Apollo Parthicus*; D. Protase a vorbit despre *Legiunea a IV-a Flavia în nordul Dunării și prima organizare a Daciei romane*. În aceeași ședință, cel ce scrie a prezentat un raport despre activitatea epigrafică în România între ultimele două congrese, iar cu alt prilej, comunicarea '*La seconde fondation d'Istros*' à la lumière d'une découverte épigraphique récente.

Cum am mai avut prilejul s-o notez, cadrul excepțional în care s-a ținut congresul și unele împrejurări tot atît de neobișnuite au făcut ca în timpul reuniunii de la Cambridge contactele personale dintre participanți să fie considerabil înlesnite. La crearea unei ambianțe prielnice lucrului în comun a contribuit, de altă parte, în cea mai mare măsură, ospitalitatea localnicilor și rivna organizatorilor, din numărul cărora mă simt dator să numesc în primul rînd pe Miss Joyce Reynolds, a cărei gentilețe firească și a cărei neobosită sollicitudine i-au cîștigat recunoștința generală a oaspeților.